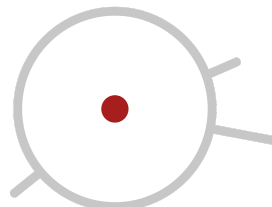

SEMINARIS TEMÀTICS DEL LABORATORI DE TRANSFORMACIÓ EDUCATIVA

APROFUNDIM EN METODOLOGIES INNOVADORES

“Avaluació formativa i *feedback*”

Héctor Ruiz

International Science Teaching Foundation

Habitualment hem entès l'avaluació com una activitat que no forma part del procés d'aprenentatge, sinó que simplement ens serveix per comprovar si l'aprenentatge s'ha produït. Com ja hem constatat a les sessions anteriors (i com remarcaré una mica més endavant), això no és ben bé així. Però suposem d'entrada que l'avaluació solament serveix per informar-nos sobre com ha anat l'aprenentatge. Podem fer alguna cosa per aprofitar millor aquesta informació? Què hem de fer si fem servir l'avaluació per comprovar si s'ha produït l'aprenentatge i constatem que no ha estat així?

La primera idea que salta a la vista quan ens plantejem la possibilitat de fer servir l'avaluació com una eina per promoure l'aprenentatge és la utilitat que té per recollir informació sobre el progrés de l'aprenent, amb la finalitat de prendre decisions ben fonamentades sobre què fer a continuació per ajudar-lo a assolir els objectius. Això, per descomptat, implica que l'avaluació no es produeixi només al final del procés d'aprenentatge, sinó que s'integri al llarg de tot el procés.

És evident que quan l'avaluació s'empra amb aquesta funció «formativa» ens permet utilitzar un dels factors que més contribueixen a l'aprenentatge: la retroalimentació o *feedback*. No sols perquè l'avaluació proporciona la informació necessària per decidir quin *feedback* donar, sinó perquè en integrar-la al llarg del procés d'aprenentatge, permet que els estudiants tinguin l'oportunitat d'emprar el *feedback* rebut per millorar el seu assoliment en noves activitats d'avaluació. El *feedback* no serveix de res (i així ho percep l'alumne) si no es té l'oportunitat de fer-lo servir.

El *feedback* és part inherent de l'avaluació formativa i per això l'eficàcia d'aquesta pràctica dependrà en bona part de la qualitat d'aquesta retroalimentació. En efecte, la recerca sobre el *feedback*, a banda de confirmar el seu potencial educatiu, reflecteix que el tipus de *feedback* i la forma en què aquest es proporciona poden fer variar substancialment la seva efectivitat. En realitat, en funció

d'aquestes variables, els seus efectes poden resultar fins i tot negatius. Per això és crucial conèixer els detalls de la seva aplicació.

Per començar, resulta útil descriure el tipus de *feedback* en funció de la qüestió a la qual respon en relació amb el procés d'aprenentatge. Per una banda, el *feedback* pot centrar-se a explicitar i facilitar la comprensió dels objectius d'aprenentatge; per una altra, el *feedback* pot informar l'alumne sobre el seu nivell d'assoliment actual; finalment, el *feedback* pot proporcionar pautes sobre com avançar en el procés d'aprenentatge. Quant a aquestes variants, el *feedback* més efectiu és el que indica als alumnes què fer a continuació per millorar. Ara bé, resulta clau que aquestes indicacions siguin clares i concretes.

En segon lloc, el tipus de *feedback* també pot classificar-se segons si és positiu o negatiu. El *feedback* positiu consisteix a subratllar les fites aconseguides i els progressos realitzats. En canvi, el negatiu es focalitza a ressaltar els defectes de l'acompliment de l'alumne i les coses a revisar. En general, el *feedback* positiu és millor quan l'estudiant s'inicia en un tema o un tipus de tasca i no té unes expectatives clares sobre les seves possibilitats d'èxit. En canvi, quan l'estudiant ja ha aconseguit cert nivell de domini de la tasca i té una major confiança en la seva capacitat per millorar, el *feedback* més adequat és el negatiu. En tot cas, sempre és recomanable buscar un equilibri entre tots dos tipus de retroalimentació.

En tercer lloc, el *feedback* pot distingir-se per la dimensió de la tasca a la qual al·ludeix. En aquest sentit, en podem diferenciar fins a quatre tipus: el *feedback* sobre el resultat concret de la tasca, que és la valoració que fem del resultat concret d'una activitat, ja sigui a través de puntuacions numèriques o símbols de correcte-incorrepte, o fins i tot mitjançant rúbriques; el *feedback* sobre el procés realitzat, el qual no es focalitza en el resultat concret, sinó en el procés necessari per assolir-lo; el *feedback* sobre els processos metacognitius implicats a fer la tasca, que incideix en les estratègies de planificació i autoavaluació que poden contribuir a millorar l'acompliment; i el *feedback* sobre les qualitats de l'aprenent, que al·ludeix a les habilitats de l'alumne o a l'esforç que ha realitzat per completar la tasca. Entre aquests tipus de retroalimentació, les més efectives són les que al·ludeixen al procés de resolució i a les estratègies metacognitives. A més, el *feedback* que ha d'evitar-se sempre que es pugui és el que apunta a les qualitats de l'aprenent.

En quart lloc, l'eficàcia del *feedback* també depèn de la seva temporització i freqüència. El *feedback* immediat només és recomanable quan apel·la al resultat de la tasca, perquè ajuda a sostenir l'atenció i la motivació. En canvi, el *feedback* que es dirigeix a comentar el procés o les estratègies metacognitives és millor que sigui espaiat i proporcioni oportunitats per a la reflexió. Pel que fa a la freqüència del *feedback*, la norma és que no pot ser ni massa freqüent ni massa escàs, i que a mesura que l'alumne avança en el seu procés d'aprenentatge, ha de ser cada vegada menor.

Finalment, l'eficàcia del *feedback* no sols depèn dels factors anteriors, sinó també de com l'interpreta l'alumne. En aquest sentit, no es tracta tant de si l'entén o no (que per descomptat també és important), sinó de què en farà i quin efecte provocarà en la seva motivació. Al cap i a la fi, si hi ha una pràctica en els processos d'ensenyament que tingui un impacte emocional evident sobre

l'alumne, amb conseqüències sobre el seu aprenentatge, aquesta és el *feedback*. Proporcionar *feedback* amb l'objectiu, benintencionat, d'ajudar l'alumne a conèixer el seu nivell d'assoliment i a millorar-lo comporta inevitablement i implícitament efectes sobre la seva motivació.

En aquest sentit, perquè el *feedback* desenvolupi el seu màxim potencial és important que l'alumne no tingui por de rebre'l i que n'aprecii la utilitat. Per això, és fonamental que tingui l'oportunitat de fer-lo servir en noves oportunitats d'avaluació, que li permetin millorar el seu assoliment. Això significa que el *feedback* és clau per a treure profit de l'avaluació formativa, però l'avaluació formativa també és clau perquè el *feedback* resulti eficaç.

Ara bé, l'avaluació formativa no només és una pràctica eficaç per l'oportunitat que ens dona de guiar el procés d'aprenentatge, sinó que també té altres beneficis implícits. En efecte, una de les revelacions més interessants de les ciències cognitives sobre el funcionament de l'aprenentatge és que avaluar-se, *per se*, és una de les accions que més ens ajuden a aprendre.

Per una banda, l'avaluació implica evocar allò après (recuperar-ho de la nostra memòria), i la recerca científica constata que aquesta acció és una de les que més contribueix a consolidar l'aprenentatge i fer-lo així més durador, transferible, funcional i productiu. En altres paraules, quan fem l'exercici d'evocar un coneixement millorem la capacitat d'evocar-lo de nou més endavant. Per tant, el fet d'avaluar allò après no sols serveix per comprovar si l'aprenentatge s'ha produït, sinó que en realitat és un acte d'aprenentatge en si mateix (dels més eficaços, certament). Avaluar-se és aprendre.

Per una altra banda, l'avaluació formativa implica que les proves avaluatives, que poden ser de molts tipus, s'emprin de manera rutinària i revisitin els mateixos objectius d'aprenentatge. Revisitar els mateixos objectius d'aprenentatge periòdicament i de manera espaiada en el temps té clars beneficis en l'aprenentatge. A més, quan les proves són múltiples i diverses, l'ansietat dels alumnes enfront d'elles es redueix (perquè el risc en cadascuna es dilueix), i si ofereixen l'oportunitat d'esmenar els errors anteriors (perquè tracten els mateixos objectius d'aprenentatge), la seva atenció al *feedback* es multiplica. A més, d'aquesta manera, els estudiants poden apreciar (amb fets, i no només paraules) que cometre un error no és una evidència definitiva d'una suposada incapacitat per aprendre una cosa, sinó un element intrínsec al procés d'aprenentatge. L'avaluació formativa fa possible estar obert a aprendre d'una de les fonts més importants d'aprenentatge: els errors. És a dir, l'avaluació formativa fa que els alumnes interpretin el *feedback* d'una forma més positiva i, per tant, productiva.

En definitiva, el poder de l'evocació que comporta avaluar l'aprenentatge, en combinació amb el potencial de proporcionar *feedback* i donar oportunitats per aplicar-lo, tal com ens ofereix l'avaluació formativa, fan que avaluar pugui considerar-se una de les eines més eficaces per promoure l'aprenentatge.

Qüestions per a la reflexió:

- 1) L'avaluació formativa ens convida a apreciar que avaluar i qualificar no són el mateix. Quines diferències hi ha entre aquests dos conceptes?
- 2) L'avaluació formativa també ens permet apreciar que per avaluar podem fer servir moltes més eines que no pas els exàmens. Quins altres tipus d'activitats podem fer servir i combinar per diversificar i multiplicar les oportunitats d'avaluació dels objectius d'aprenentatge?
- 3) Aplicar una avaluació formativa comporta fer un ús diferent de les notes, emprant-les només quan aporten una informació útil a l'alumne i tractant d'evitar que desviïn la seva atenció d'aquell *feedback* que pretén indicar-li com millorar el resultat. Quins tipus d'activitats podem incloure en una prova d'avaluació? De quina manera podem proporcionar un *feedback* que sigui al màxim de productiu possible en cada cas?

Referències:

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.

Karpicke, J. D., & Roediger, H. L. (2008). The critical importance of retrieval for learning. *Science*, 319(5865), 966-968.

Sanmartí, N. (2007). *Evaluar para aprender*. Barcelona: Graó.

William, D. (2011). *Embedded formative assessment*. Bloomington, EUA: Solution Tree Press.

Unió Europea
Fons social europeu
L'FSE inverteix en el teu futur

Programa d'orientació i reforç per a l'avanç i suport a l'educació
Programa finançat pel Ministeri d'Educació i Formació Professional i cofinançat pel
Fons Social Europeu, FSE 2014-2020